

Seçki Sistemləri üzrə Beynəlxalq Fond tərəfindən hazırlanmış «Yerli Özünüidarəetmə Orqanları ilə Yerli İcra Hakimiyyətləri arasında səlahiyyət bölgüsü» haqqında kitabçaya

ÖN SÖZ

Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin səlahiyyətləri «Bələdiyyələrin statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının xüsusi qanunu ilə müəyyən olunmuşdu. 2002-ci il avqustun 24-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş dəyişikliklərdə göstərildi: «Bələdiyyələrin statusunun əsasları bu Konstitusiyaya ilə, bələdiyyələrə seçkilərin qaydaları isə qanunla müəyyən olunur».

Bələ dəyişikliyi də nəzərə alsaq, hazırda bələdiyyələrin əsas səlahiyyətlərinin nədən ibarət olmasını iki mühüm mənbədən öyrənməliyik:

Birinci, 24 avqust 2002-ci ildə edilmiş dəyişiklikləri də nəzərə almaqla Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında;

İkinci, «Bələdiyyələrin statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanununda.

Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının qəbul etdiyi «Yerli özünüidarəetmə haqqında Xartiyası»na (Strasburq, 1985-ci il) 2001-ci ilin dekabrında qoşulduğunu və bələdiyyələrlə əlaqədar bir sıra qanunlarımızda əlavə səlahiyyətlər verildiyini, eləcə də ölkə prezidentinin müvafiq fərmanlarını nəzərə alsaq, Azərbaycanda bələdiyyələrin səlahiyyətlərinin bu gün mövcud olan tam mənzərəsini aydın görə bilərik.

Lakin bunlar son hədd deyil. Tarixən yerli icra hakimiyyətlərinin əlində cəmləşdirilmiş siyasi, iqtisadi, sosial hakimiyyətin, eləcə də bütün xidmət sahələrinin, bu hakimiyyəti və səlahiyyətləri normal yerinə yetirmək üçün zəruri olan əmlakın, maliyyə mənbələrinin, həmçinin məsuliyyətin bələdiyyələrə tədricən verilməsi Azərbaycan dövlətinin strateji siyasətində nəzərdə tutulub.

Yerli icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərini, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən, Azərbaycanın prezidenti müəyyən edir. Bu barədə prezident Heydər Əliyevin imzaladığı Əsasnamə fəaliyyətdədir.

Respublikanın bütün yerli icra hakimiyyəti orqanları həmin Əsasnamədə göstərilən səlahiyyətlər çərçivəsində fəaliyyət göstərirlər.

Həm bələdiyyələrin, həm də yerli icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinin Konstitusiyada, qanun və fərmanlarda aydın göstərilməsinə baxmayaraq, bir çoxları hələ də məsələni həll olunmamış problem kimi qələmə verməyə çalışır.

Əlbəttə, adamların məsələni özləri üçün anlaşılmaz problem kimi təsəvvür etməsinin səbəbləri çox ola bilər. Bizcə, bunun əsas səbəbi məsələ ilə bağlı hüquqi sənədlərin dərinədən öyrənilib dərk olunmamasıdır.

Deməli, Azərbaycanda ilk dəfə yaranmış, bir sıra xüsusiyyətləri ilə fərqlənən bələdiyyələrin mahiyyətinin, o cümlədən onlara verilmiş səlahiyyətlərin nədən ibarət olmasının sadələşdirilmiş sxemlər əsasında hamı tərəfindən başa düşülə biləcək məzmununda şərhinə, təbliğinə böyük ehtiyac qalmaqdadır. Bələdiyyə maarifçiliyi aktuallığını saxlayır.

Azərbaycanda bələdiyyə institutunun formalaşması prosesinə beynəlxalq qurum olan İFES təşkilatının xüsusi diqqət, əməli yardım və qayğısını böyük minnətdarlıqla qeyd etməyi özümə borc və şərəf sayıram.

İFES, onun respublikamızda daimi fəaliyyət göstərən nümayəndəliyi Azərbaycan Respublikası Parlamentinin (Milli Məclis) tarixində ilk dəfə təşkil olunmuş Regional və Yerli Özünüidarəetmə Məsələləri Komissiyasının həmişə yaxın köməkçisi, xeyirxah məsləhətçisi olub. Belə ki, 1998-ci ildən bu günə kimi qəbul olunmuş ən əsas qanunların, o cümlədən «Bələdiyyələrin statusu haqqında», «Bələdiyyələrə seçgilərin qaydaları haqqında», «Bələdiyyə torpaqlarından istifadənin qaydaları haqqında», «Yerli rəy sorğusu haqqında» və digər qanunların layihələrinə dəyərli təkliflər vermişlər. Dünya təcrübəsinin öyrənilməsinə yardımçı olmuşlar. Çoxsaylı texniki köməklər göstərmişlər. Bələdiyyə maarifçiliyi sahəsində İFES-in xidmətlərini xüsusi qeyd etməliyəm.

İFES-in bizim komissiya ilə birlikdə «Pedaqogika» nəşriyyatı vasitəsilə nəfis şəkildə böyük tirajla çap olunaraq bütün bələdiyyələrə pulsuz hədiyyə edilmiş «Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin hüquqi bazası» adlı kitab yerli demokratiyanın inkişafına əməli köməkdir.

İFES-in əməkdaşlarının hazırladıqları «Bələdiyyələrlə Yerli İcra Hakimiyyəti Orqanları arasında səlahiyyətlərin bölüşdürülməsinin ümumi təsviri» kitabçasını bələdiyyəçiliklə məşğul olan bütün vətəndaşlarımıza dəyərli hədiyyə kimi qiymətləndirirəm.

Ümid edirəm ki, bu vəsait bir neçə cəhətdən fayda verəcək:

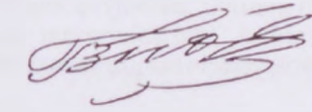
- 1) Bələdiyyələrlə yerli icra hakimiyyəti orqanları arasında səlahiyyət bölgüsünün guya qeyri müəyyən olması barədə təsəvvürləri dağıdacaq, həqiqi mənzərənin anlaşılmasına səbəb olacaq;
- 2) Daha hansı səlahiyyətlərin ilk növbədə bələdiyyələrə verilməsi məsələsinin həllinə kömək göstərəcək;
- 3) Yeni qanun layihələri işlənildikən bələdiyyələrlə yerli icra hakimiyyəti orqanlarının eyni məkan və zaman daxilində əlbir fəaliyyətlərinin daha məqsədyönlü tənzimlənməsi məsələsinin optimal həlli yollarının seçilməsinə yardımçı olacaqdır.

Əlbəttə, kitabçanın daha təkmil məzmun alması üçün də imkanlar var və buna bir sıra dəyişikliklər etmək mümkündür. Lakin kitabçanın ilk təşəbbüs olmasını, hazırkı vaxt üçün onun qənaətbəxş sayılmasını, ən əsası isə komissiyamızla İFES-in əməkdaşlığının daha da sıxlaşmasından doğan imkanları bütövlükdə nəzərə almaqla, onun bu məzmununda və formada nəşrini məqbul saydıq. Nəzərə almışıq ki, Azərbaycanda bələdiyyəçilik institutunun inkişafına kömək verə biləcək «Bələdiyyə kitabxanası» seriyasında yeni kitabların çapa hazırlanması zamanı bu kitabçada da münasib təkmilləşdirmə işləri aparılacaqdır.

Böyük zəhmət çəkib bu kitabçanı hazırlayanlara minnətdarlığımı bildirirəm. İnanıram ki, bu nəcib təşəbbüs davam etməkdədir.

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Deputatı,
Regional Məsələlər Daimi Komissiyasının sədri*

Prof.Dr. Zahid Qaralov

02.11.2002

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasında bu yaxınlarda bələdiyyə formalı yeni yerli özünüidarə strukturu yaradılmışdır. Dövlət idarəetmə sistemindən fərqli olaraq, bələdiyyələr dövlət qurumları deyil. Bununla belə, onlar dövlət səviyyəli bir sıra səlahiyyətlərə malikdirlər ki, buraya da əks-mərkəzləşmiş idarəçiliyin mövcudluğu, müvafiq ərazidə bütün şəxslərə tətbiq olunan səlahiyyətlər, vergilərin müəyyənləşdirilməsi və yığılması, habelə şəxsi büdcənin inkişaf etdirilməsi məsələləri daxildir.

Hazırkı qanunvericiliyə əsasən bələdiyyələrin üzərinə dövlət proqramlarının əhatə etmədiyi bir sıra sosial, iqtisadi problemlərin, habelə ətraf mühitlə əlaqədar olan problemlərin nəzərdən keçirilməsinə dair böyük öhdəliklərin qoyulduğuna baxmayaraq, bu gün bələdiyyələrin Azərbaycandakı rolunu, onların gündəlik fəaliyyətlərini və ya müxtəlif bələdiyyə inkişaf proqramlarının faydasını çox az insan başa düşür.

Hər şeydən əvvəl, bələdiyyələr müvafiq ərazinin vətəndaşlarından ibarət olan, vətəndaşların demokratik şəkildə seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə çıxış edən, Dövlət siyasətinin gedişatında yerli məsələlərin idarə olunması prosesində əhalinin iştirak edə biləcəyi qaydalar əsasında fəaliyyət göstərən birləşmiş icmalardır. Bələdiyyələr, «yerli» idarəetmə prosesində əsas rol oynayan özünüidarə mexanizmidir.

Bələdiyyələr əsasən, vətəndaşların öz cəmiyyətlərinin işlərinin idarə olunmasında nümayəndəlik qurumları vasitəsilə iştirak etdiyi müstəqil şəkildə təsis olunmuş vətəndaş birlikləri kimi, və təbii ki, yerli sakinlərin seçilmiş kollektiv fəaliyyətlərin həyata keçirilməsində istifadə edə biləcəyi və yerli səviyyədə hakimiyyətin inzibati genişlənməsi prosesində rolunu özünüidarə mexanizmi kimi qəbul edilir.

Özünüidarəetmə qurumlarının yaradılmasında başlıca məqsəd hökumət idarəetmə sisteminin əks-mərkəzləşdirilməsindən, həmçinin ictimai problemlərin icma prinsipləri əsasında həlli üçün vətəndaş səfərbərliyinin artırılmasından ibarətdir. Bələdiyyənin ərazisində ortaya çıxan və müvafiq Dövlət proqramlarının əhatə etmədiyi istər sosial, istərsə də iqtisadi və ya ətraf mühitin mühafizəsi baxımından müxtəlif məsələlərlə məşğul olmaq üçün bələdiyyələrə bir sıra qanunvericilik aktları əsasında geniş spektrli səlahiyyətlər verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Parlamenti tərəfindən bələdiyyələrin fəaliyyətinin nizamlanmasına dair bir sıra əsaslı normativ sənədlər hazırlanmış və qəbul edilmişdir. Bələdiyyələrin statusu, bələdiyyə xidmətləri, bələdiyyələrin əraziləri və torpaqları, su resurslarının idarə olunması haqqında qanunlar və digər qanunvericilik aktları bələdiyyələrin hüquq və vəzifələrinin tam spektrini təşkil edir.

1999-cu ildə ilk bələdiyyə seçkiləri keçirilmiş və Azərbaycan Respublikasının 23 min vətəndaşı bələdiyyələrə üzv seçilmişdir. Seçilmiş bu bələdiyyə üzvlərinin arasında həm iqtidar, həm də müxalifət partiyalarının üzvləri, habelə bitərəf üzvlər ola bilər.

Hazırda, Azərbaycanda 2650-dən artıq bələdiyyə qeydiyyatdan keçmişdir. Rayonların, qəsəbələrin, şəhərlərin və şəhər rayonlarının inzibati və ərazi bölgüsü bələdiyyə ərazi bölgüsü üçün əsas götürülür.

Bununla belə, bələdiyyələrin artıq üç ildən çox müddət ərzində mövcud olduğuna baxmayaraq, onların fəaliyyəti ilə əlaqədar çoxsaylı həll olunmamış problemlər vardır. Vətəndaşlar, həmçinin bir çox bələdiyyə üzvü tərəfindən bələdiyyələrin fəaliyyətinin başa düşülməməsi və bələdiyyələrin zəif təzahüratı bələdiyyələrin fəaliyyəti üçün çətinlik yaradır. Bundan əlavə, qanunvericilikdə mövcud olan faktiki boşluqlar və ziddiyyətlər anlaşılmaqlıq üçün əlverişli şərait yaradır.

Yerli icra hakimiyyətləri və bələdiyyələrin fəaliyyətini tənzimləyən qanunlar bəzən üst-üstə düşür. Bu cür təkrarlardan əlavə, qanunvericilikdə qeyri-müəyyənlik və qeyri-dəqiqlik var. IFES bu qeyri-müəyyənliyi təfsir etmək üçün cəhd göstərməyib, qanunu olduğu kimi saxlayıb. Gələcəkdə qanuna əlavələr və ya dəyişikliklər edilərkən bu məsələlərin müzakirəsinə ehtiyac duyulur.

Səlahiyyətlərin bələdiyyələr ilə yerli icra hakimiyyəti orqanları arasında bölüşdürülməsinə dair xülasə aşağıda təqdim olunmuşdur.

Yerli icra hakimiyyəti orqanları¹ dövlət hakimiyyət orqanlarının bir hissəsi olaraq, müvafiq ərazidə dövlət idarəçiliyi vəzifələrini icra edirlər.

Yerli icra hakimiyyəti başçıları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təyin olunur və yalnız ona tabedirlər.

TƏŞKİLATI SXEM

Yerli icra hakimiyyətləri 1) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təyin olunan icra başçısı; 2) başçı tərəfindən təyin olunan Yerli icra hakimiyyəti başçısının İcra Aparatı; 3) Yerli icra hakimiyyətinin İdarəetmə Şöbələri; və 4) Yerli icra hakimiyyəti yanında Şuradan ibarətdir.

Yerli icra hakimiyyətinin başçısı Yerli icra hakimiyyətinin vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə və onlara nəzarət edilməsinə, İcra Aparatına gündəlik rəhbərlik məsələlərinə və Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə hesabat verilməsinə dair məsuliyyət daşıyır. Yerli icra hakimiyyəti başçısının fəaliyyəti əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin və digər ali idarəetmə orqanlarının qərarlarına, əmrlərinə və təlimatlarına əsaslanır.

Bələdiyyələr, Azərbaycan üzrə müəyyənləşdirilmiş ərazilərdə fəaliyyət göstərən yerli özünüidare formasıdır. Bələdiyyələr dövlət orqanlarına aid deyil.

Bələdiyyə, öz seçiciləri qarşısında məsuliyyət daşıyan seçilmiş üzvlərdən ibarət olan kollektiv orqandır.

Bələdiyyələrin tərkibinə 1) sədr, 2) bələdiyyə üzvləri, 3) daimi və digər komissiyalar və 4) icraçı orqan daxildir.

Bundan əlavə, bələdiyyə idarəçiliyi çərçivəsində özünüidare prosesinin bir hissəsi olan vətəndaşlarla görüşlər də mövcud ola bilər. Lakin, qeyd olunan görüşlər, yalnız bələdiyyə ərazisindəki əhəlinin 500 nəfərdən az olduğu təqdirdə keçirilə bilər². Belə görüşlər nəticəsində qəbul olunan qərarlar yerli normativ xüsusiyyətə malik ola bilər və buna görə də bələdiyyə ərazisində icbari hesab oluna bilərlər.

Bələdiyyənin sədri, bələdiyyələrin işlərinin aparılması və təşkil olunması məqsədilə bələdiyyə üzvlərinin təyin etdiyi seçilmiş namizəddir. Sədr o zaman seçilmiş hesab olunur ki, bələdiyyə üzvlərinin yarısından çox hissəsi onun namizədliyinin lehinə səs vermiş olsun. Sədrin əsas rolu aşağıdakılardan ibarətdir: bələdiyyənin gündəlik idarə olunması, müxtəlif inzibati məsələlərin həll olunması, habelə bələdiyyə üzvləri keçirilən iclasların çağırılması və bələdiyyə icra orqanı

yaradaraq, onun fəaliyyətinin idarə edilməsi, bələdiyyə tərəfindən verilən qərarların/fərmanların imzalanması³. Sədrin fəaliyyət müddəti bələdiyyənin nizamnaməsi/daxili qaydaları vasitəsilə nizamlanır. Bələdiyyə üzvləri beş illik müddətə seçilir və müntəzəm iclaslar keçirərək, bələdiyyələrin fəaliyyətinə dair məsuliyyət daşıyırlar. Bələdiyyə üzvləri bələdiyyənin fəaliyyət göstərdiyi ərazinin sakinlərindən ibarət olur və onların vasitəsilə həmin əhali özünüidare prosesini həyata keçirir. Bələdiyyə üzvləri aşağıdakı hüquqlara malikdirlər: (1) bələdiyyə iclasında, yaxud da bələdiyyə icra orqanında müzakirə olunacaq təkliflər irəli sürmək; (2) müzakirə və ya qəbul olunmuş qərarlara və ya onların layihələrinə dəyişikliklər, əlavələr və ya qeydlərə dair təkliflər vermək; (3) dövlət və ya bələdiyyə agentlikləri, hakimiyyət dairələri, orqanlar ilə əlaqədar sorguların aparılması və s. Bunlardan əlavə, bələdiyyə üzvləri bələdiyyənin daimi və ya digər komissiyalarında komissiya üzvü və ya məsləhətçilik hüququ olan ekspert/mütəxəssis və müşahidəçi kimi iştirak edə bilərlər. Bələdiyyə üzvləri öz seçiciləri ilə görüşlər keçirməli və onların şikayət və təkliflərini nəzərə almalıdırlar⁴. Bələdiyyə, bələdiyyə üzvünün əsas və ya daimi iş yeri olduqda, həmin şəxs üçün nəzərdə tutulan bütün məvacib və müavinətlər bələdiyyənin büdcəsindən ödənilir.

Yerli icra hakimiyyəti yanında Şura daimi məsləhət orqanıdır və Yerli icra hakimiyyətinin başçısından, icra başçısının müavinlərindən, Yerli icra hakimiyyəti İdarəetmə Şöbələrinin və

Daimi və digər komissiyalar bələdiyyələr tərəfindən yaradılaraq, tapşırılmış məsələləri həll etmək məqsədi daşıyırlar. Bu komissiyalar adətən səlahiyyətləri daxilində yeni məsələlərin müzakirəsi və

¹Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 138 №-li 16 iyun 1999-cu il tarixli fərmanı ilə təsdiq olunmuş *Yerli icra hakimiyyəti haqqında Əsasnamə*.

²*Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu*, Maddə 28

³Yenə orada, Maddə 19.

⁴*Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu*, Maddə 20 və *Bələdiyyə üzvlərinin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 863 №-li 18 aprel 2000-ci il tarixli Qanunu*, Maddə 4, 5, 7 və 9

⁵*Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu*, Maddə 17 və 859 №-li 14 aprel 2000-ci il tarixli Qanunla təsdiq olunmuş «Bələdiyyələri daimi və digər komissiyaları haqqında» Əsasnamə, Maddə 2

digər xidmətlərin müdirlərindən ibarət olur. Şura tərəfindən qəbul edilən qərarlar tövsiyə xarakteri daşmalıdır. Bir qayda olaraq, Şurada əsasən ümumi şəkildə həll olunmağa ehtiyacı olan vacib məsələlər müzakirə edilir.

həyata keçirilməsi məqsədilə yaradılırlar. Bu komissiyalar həmçinin bələdiyyələrin qərarlarının icrasında köməklik göstərə, habelə bələdiyyə təşkilatlarının/ müəssisələrinin fəaliyyətlərinə nəzarət edə bilərlər. Məsələn, sosial sferaya aid problemin həll olunması üçün bələdiyyə sosial inkişaf məsələləri üzrə komissiya yarada bilər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu komissiya həmçinin daimi şəkildə də fəaliyyət göstərə bilər. Bundan sonra, komissiya bələdiyyənin ərazisində mövcud olan sosial problemləri müəyyənləşdirir ki, bu da, məsələn, ərazidəki yolların bərhad vəziyyətdə olmasıdır. Daha sonra, komissiya bu problemin həll olunmasına dair plan hazırlayır. Bu plan bələdiyyə iclasında müzakirəyə qoyulmalıdır. Bələdiyyə, həmçinin digər komissiyaları da bu layihəyə cəlb edə bilər. Məsələn, büdcə/maliyyə məsələləri üzrə komissiya yolların təmirinin maliyyə aspektləri ilə məşğul olacaqdır. Komissiyanın məqsədindən və rolundan asılı olaraq, işə müvafiq ekspertlər, mütəxəssislər, habelə bələdiyyə üzvləri və yerli əhali və s. də cəlb oluna bilər.

İcra Aparatı Yerli icra hakimiyyətinin və onun daxili strukturlarının fəaliyyətinə məqsədyönlü rəhbərlik etmək məqsədilə yaradılır.

İdarəetmə Şöbələri Yerli icra hakimiyyətinin səlahiyyətlərinin əhatə etdiyi müxtəlif məsələləri həll etmək məqsədilə yaradılır və Yerli icra hakimiyyətinin İcra Aparatına tabedirlər.

Bələdiyyələr də, həmçinin bələdiyyə sədrinin rəhbərlik etdiyi və bələdiyyənin nizamnaməsində göstərilən prosedurlara müvafiq olaraq yaradılmış icraçı orqana malik ola bilərlər. İcraçı orqanın tərkibinə bələdiyyənin başçısı olan sədr və icraçı şöbələrin sədrləri və yüksək rütbəli işçiləri daxildir. İcraçı orqanın əsas vəzifəsi bələdiyyənin fəaliyyətini idarə etməkdən ibarətdir⁶. İcraçı orqanın tərkibində vergi, mühasibat, kadrlar şöbəsi və s. yaradıla bilər.

⁶Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 18.
⁷Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 12 noyabr 1995-ci il.

ÜMUMİ FƏALİYYƏTLƏR

Dövlət proqramlarının icra olunması;

Azərbaycan Hökuməti, Konstitusiyada göstərilmiş başlıca müddəalara əsaslanaraq, bütün dövlət fəaliyyəti sahələrində Azərbaycan Respublikasının inkişafı üzrə dövlət proqramı hazırlamışdır⁷. Bu proqram, ölkənin inkişafı üzrə dövlət strategiyası kimi qəbul edilmişdir. Parlamentin hazırladığı və qəbul etdiyi qanunvericilik aktlar zərfi qanunvericilik bazası - qeyd olunan dövlət proqramının icrasının hüquqi əsaslarını təşkil edir. Dövlət icra orqanları dövlət proqramını bilavasitə həyata keçirirlər. Proqramın səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi üçün icra prosesi mərhələlərə və yarım-proqramlara bölünür. Beləliklə, hökumət strukturundakı hər bir bölməyə müəyyən olunmuş sahədə və vaxt çərçivəsi daxilində müvafiq yarım-proqramı həyata keçirmək və ya icra prosesinə nəzarət etmək səlahiyyəti verilir. Hökumət strukturunun bölməsi olan Yerli icra hakimiyyətinə də qeyd olunan dövlət proqramında ortaya çıxan müəyyən tapşırıqları yerinə yetirmək səlahiyyəti verilir.

Şəhərlər və rayonlar üçün sosial, iqtisadi və ekologiya sahələrində inkişaf proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi. Buraya, şəhər və ya kənd ərazilərinin ümumi inkişaf məsələləri, yaxud da şəhər infrastrukturunun, məs. yolların, telekommunikasiya vasitələrinin

Dövlət proqramlarının əhatə etmədiyi yerli proqramların həyata keçirilməsi.

Hökumətin hazırladığı Dövlət proqramları ictimai həyatın bütün sahələrini əhatə etmir. Müvafiq olaraq, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyəti əhalinin artan ehtiyaclarını həmişə əhatə edə bilməz. Buna görə də, əhalinin ehtiyaclarının yerli səviyyədə ödənilməsi məqsədilə, bələdiyyə formasında yerli özünüidare orqanının bir rolu dövlət proqramındakı bütün mümkün olan boşluqların doldurulmasına yönəldilmişdir.

Yerli səviyyədə sosial, iqtisadi və ekoloji proqramların hazırlanması və icrası⁸. Bu proqramlara müvafiq sahələrdə konkret proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsi daxil ola bilər. Bu proqramlar yerli cəmiyyətin səciyyəvi ehtiyaclarını və istəklərini əhatə etməlidir. Məsələn,

⁸Azərbaycan Respublikasının 12 noyabr 1995-ci il tarixli Konstitusiyası, Maddə 144 və Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 4, 5 və 6.
⁹Yenə orada, Maddə 34.

və s. inkişaf etdirilməsi kimi konkret tapşırıqlar aid edilə bilər.

Hüquqi şəxs statuslu xidmət bölmələrinin yaradılması. Bu bölmələr yerli icra hakimiyyətinin ərazisindəki sakinlərin ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədi daşıyan tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün yaradılırlar. Misal üçün, mənzil-kommunal xidmətləri. Azərbaycanda bu sahədə heç bir özəl təşkilatın fəaliyyət göstərmədiyini nəzərə alaraq, bu xidmətlər əsasən yerli icra hakimiyyətinin agentlikləri vasitəsilə həyata keçirilir.

Şəhərlərin və/yaxud rayonların inkişaf etdirilməsinə dair layihələrin/planların hazırlanması və həyata keçirilməsi. Xüsusi olaraq hazırlanmış bu proqramlar konkret tapşırıqların həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Məsələn, yaşayış kompleksinin inşası zamanı əlavə yolların salınması və ya bərbad vəziyyətdə olan yaxud tərk edilmiş binaların sökülməsi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin digər tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi

əhalinin xahişinə əsasən, bələdiyyə tərəfindən parkın salınması.

Bələdiyyələrin və ya bələdiyyə ijmalarının ehtiyaclarını qarşımaq üçün müxtəlif, o cümlədən kommersiya fəaliyyətlərini həyata keçirəcək hüquqi şəxslərin yaradılması⁹. Müəssisələr ərazi sakinlərinə xidmət göstərmək, və ya bələdiyyənin maliyyə ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəldiləcək mənfəətin əldə olunması məqsədilə yaradıla bilər. Bələdiyyənin aktlarında göstərilən xüsusi vergi prosedurlarına müvafiq olaraq, bu müəssisələr istehsalat xərclərini və məcburi ödənişləri azaldan və təqdim olunan xidmətlərin keyfiyyətini artıran vergi imtiyazlarından faydalana bilərlər¹⁰. Aşağı keyfiyyətli xidmətlər və ya bahalı xidmətlər göstərən dövlət təşkilatları ilə müqayisədə, bələdiyyənin təsis etdiyi müəssisələr orta təbəqənin ehtiyaclarını daha səmərəli şəkildə ödəyə bilər. Məsələn, hazırda yerli icra hakimiyyəti agentliklərinin göstərdiyi mənzil-kommunal xidmətlərinin bələdiyyələrin təsis etdiyi müəssisələr tərəfindən həyata keçirilməsi meyli mövcuddur.

Vətəndaşların ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədilə, özünüidara prosesi

çərçivəsində tələb olunan digər tapşırıqların yerinə yetirilməsi.

TORPAQ MƏSƏLƏLƏRİ

Tabeliyində olan dövlət torpaq sahələrinin bölüşdürülməsi. Bu hüquq, torpaq sahələrinin satılmasına, kirayə verilməsinə və ya digər əlaqədar əməliyyatların keçirilməsinə imkan yaradır.

Dövlət balansında olan torpaq sahələrinin planlaşdırılması.

Qanunvericilikdə göstərilmiş qaydada torpaq sahələri üçün qiymətlərin təyin edilməsi.

Dövlət (respublika) proqramı çərçivəsində şəhərlərin/rayonların ərazisində torpaq sahələrinin melorasiyası və suvarılması üzrə proqramların hazırlanması.

Su təchizatı avadanlığının qorunması və ona nəzarət edilməsinin təmin olunması. Gigiyenik və sanitariya standartlarının müəyyənləşdirilməsi və, müvafiq olaraq, onlara riayət olunmasının təmin edilməsi.

İnşaat aparılan ərazilərdə ətraf mühitin mühafizəsi qaydalarının yerinə yetirilməsinə nəzarət.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin digər əmrlərinin icrası.

Tabeliyində olan bələdiyyə torpaq sahələrinin bölüşdürülməsi. Bu hüquq, torpaq sahələrinin satılmasına, icarəyə verilməsinə və ya digər əlaqədar əməliyyatların keçirilməsinə imkan yaradır¹¹.

Bələdiyyə torpaqları üzrə Əsas planın, habelə bələdiyyə ərazilərində tikintilərin aparılması layihələrinin hazırlanması və həyata keçirilməsi.

Qanunvericiliyə müvafiq olaraq, torpaq sahələri üçün qiymətlərin təyin edilməsi¹².

Bələdiyyə ərazilərində torpaqların melorasiyası və suvarılması üzrə proqramların hazırlanması.

Su təchizatı avadanlığının qorunması və ona nəzarət edilməsinin təmin olunması. Gigiyenik və sanitariya qaydalarının müəyyənləşdirilməsi və onlara riayət olunmasının təmin edilməsi¹³.

Müvafiq qanunvericilikdə göstərilmiş digər məsələlərin həll olunması.

⁹Yerli (bələdiyyə) vergilər və ödənişlər haqqında Azərbaycan Respublikasının 244-IIQ №-li 27 dekabr 2001-ci il tarixli Qanunu, Maddə 10.2.

¹¹Bələdiyyələrin əraziləri və torpaqları haqqında Azərbaycan Respublikasının 160-IIQ №-li 29 iyun 2001-ci il tarixli Qanunu, Maddə 4.

¹²Yenə orada, Maddə 10.

¹³Yenə orada, Maddə 4, 23 və 24.

NƏQLİYYAT VƏ YOL HƏRƏKƏTLƏRİ İLƏ BAĞLI MƏSƏLƏLƏR

Şəhər və regional nəqliyyatın inkişaf etdirilməsi məsələlərinə dair planların hazırlanması və təsdiq edilməsi

Yerli nəqliyyat və yol infrastrukturunun yaradılması, inkişaf etdirilməsi və müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi¹⁴.

Sosial və istehsalat infrastrukturunu ilə əlaqədar avadanlıqların hazırlanmasına dair fəaliyyətin əsasının qoyulması.

Yerli ictimai nəqliyyat sistemləri sxemlərinin və cədvəllərinin hazırlanması və inkişaf etdirilməsi. İctimai nəqliyyat sisteminin lisenziyalaşdırılması.

Yerli nəqliyyat sisteminin hazırlanması, inkişaf etdirilməsi və müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi. Yanacaq məhsullarının satışının təşkili.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin digər əmrlərinin icrası.

Vətəndaşların ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədilə, özünüidare prosesi çərçivəsində tələb olunan digər tapşırıqların yerinə yetirilməsi.

MƏNZİL TƏMİNATI, TİCARƏT VƏ XİDMƏT MƏSƏLƏLƏRİ

Dövlət mənzil fondlarının, şəhər kommunal və yol təsərrüfatının idarə olunması, işlək vəziyyətdə saxlanılması.

Bələdiyyə mənzil fondlarının hazırlanması, idarə olunması və işlək vəziyyətdə saxlanılması¹⁵.

Şəhər və regional ticarət, ictimai işə və istehlakçı xidmətləri sistemlərinə nəzarət; istehlakçı hüquqlarının qorunması; digər istehlakçı xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi; vətəndaşların mənzil və digər kommunal xidmətlərlə təmin olunması.

Ticarət, ictimai işə və istehlakçı xidmətləri sistemlərinin yerli səviyyədə yaradılması, inkişaf etdirilməsi və müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi.

Elektrik şəbəkəsi, su boruları, qaz təchizatı və qızdırıcı avadanlıq şəbəkələrinə müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi.

Bələdiyyə ərazisində su boruları və kanalizasiya sistemi şəbəkələrinin yaradılması, inkişaf etdirilməsi və müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi; habelə su təchizatı avadanlığının təmin olunması, inkişaf etdirilməsi və müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi¹⁶.

¹⁴Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 4.2 və 5.

¹⁵Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 4.2.

¹⁶Yenə orada, Maddə 4.2 və Bələdiyyələrin su təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının 159-IIQ №-li 29 iyun 2001-ci il tarixli Qanunu, Maddə 7, 8, 19 və 20.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin digər əmrlərinin icrası.

Vətəndaşların ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədilə, özünüidare prosesi çərçivəsində tələb olunan digər tapşırıqların yerinə yetirilməsi.

TARİXİ MEMARLIQ ABİDƏLƏRİNİN MÜHAFİZƏSİ

Memarlıq layihələrinin/tərtibat işlərinin qeydiyyatı.

Bələdiyyənin ərazisindəki tarixi memarlıq abidələrin bərpası və müvafiq texniki xidmətin göstərilməsi¹⁷.

Tarixi memarlıq abidələrinin yerləşdiyi ərazilərdə tikinti/insaat işlərinin aparılmasına dair icazənin verilməsi; tarixi memarlıq abidələrin mühafizəsi ilə əlaqədar digər işlərin görülməsi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin digər əmrlərinin icrası.

Vətəndaşların ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədilə, özünüidare prosesi çərçivəsində tələb olunan digər tapşırıqların yerinə yetirilməsi.

İCTİMAİ VƏ MƏDƏNİ XİDMƏTLƏRLƏ BAĞLI MƏSƏLƏLƏR

Şəhər və rayon tabeliyində olan xalq təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, sosial müdafiə, idman və bədən tərbiyəsi idarələrinə ümumi rəhbərliyin həyata keçirilməsi.

Təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, sosial müdafiə, idman və bədən tərbiyəsi sahələrində proqramların hazırlanması və inkişaf etdirilməsi¹⁸.

Uşaqların və gənclərin tərbiyəsi üçün lazımi şəraitin yaradılması, onların bacarıqlarının və ixtisas istiqamətlərinin inkişafına dair zəruri tədbirlərin görülməsi; məktəbəqədər və proqramdankənar təlim-tərbiyə müəssisələrinə, uşaq, gənclər və elmi-maarif təşkilatlarına kömək göstərilməsi.

Uşaqların və gənclərin tərbiyəsi üçün lazımi şəraitin yaradılması, onların potensialının və ixtisas istiqamətlərinin inkişafına dair zəruri tədbirlərin görülməsi; bələdiyyə ərazisində yerləşən məktəbəqədər və ya proqramdankənar təlim-tərbiyə müəssisələrinə, uşaq, gənclər və elmi-maarif təşkilatlarına kömək göstərilməsinə dair proqramların hazırlanması və inkişaf etdirilməsi.

Şəxsi vəsaitləri hesabına şəhər, rayon və şəhər rayonları üzrə ümumi təhsil

Bələdiyyə ərazisində yaşayan tənha,

¹⁷689-IQ №-li Qanun, Maddə 4.2.

¹⁸Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 4.

fondlarının yaradılması, ictimai təhsil müəssisələri şəbəkəsinin inkişafının planlaşdırılması, ümumi icbari orta təhsilin təmin olunması.

Sosial-mədəni, idman və fiziki tərbiyə şəraitinin yaradılması və onların fəaliyyətinin təşkili; qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydalara müvafiq olaraq, yaşayış və ictimai istirahət zonalarında idman və bədən tərbiyəsi üçün daha yaxşı şəraitin yaradılması.

Müəyyən olunmuş qaydalara uyğun olaraq, əhaliyə səhiyyə xidmətlərinin göstərilməsi, xəstəliklərin qarşısının alınmasına və ictimai sağlamlığın gücləndirilməsinə, habelə və ətraf mühitin təmizlənməsinə dair proqramların hazırlanması və təsdiq olunması.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin digər əmrələrinin icrası.

xəstə və yaşlı insanlara, istedadlı və yetim uşaqlara yardımların təmin olunması; fiziki tərbiyə və idman proqramlarının bələdiyyə ərazisində inkişafına köməklik göstərilməsi.

Sosial-mədəni, idman və fiziki tərbiyə şəraitinin yaradılması və onların fəaliyyətinin təşkili; qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydalara müvafiq olaraq, yaşayış və ictimai istirahət zonalarında idman və bədən tərbiyəsi üçün daha yaxşı şəraitin yaradılması.

Bələdiyyə ərazisində əhəlinin işlə təminatı məsələlərinə kömək göstərilməsi. Dövlət proqramlarının həyata keçirilməsi.

Vətəndaşların ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədilə, özünüidare prosesi çərçivəsində tələb olunan digər tapşırıqların yerinə yetirilməsi.

İNSAN HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ VƏ DİGƏR ƏLAQƏDAR MƏSƏLƏLƏR

Öz səlahiyyətləri çərçivəsində və müvafiq ərazi daxilində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının, Azərbaycan Respublikasının Qanunlarının, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanlarının və digər hüquqi-normativ aktların icrasına nəzarətin həyata keçirilməsi, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə dair tədbirlərin görülməsi, öz fəaliyyətlərini həyata

keçirməkdə məhkəmə, prokuratura və ədliyyə orqanlarına yardımın göstərilməsi, müvafiq mənbələrdən ictimai asayiş və kriminal vəziyyət haqqında məlumatların alınması, habelə vətəndaşların hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni maraqlarının müdafiəsinin təmin olunması; qanunvericiliyə müvafiq olaraq, vətəndaşların həqiqi hərbi xidmətə cəlb olunmasına yardım göstərilməsi, dövrü hərbi təlimlərin və ümumi hərbi çağırışın təşkili və həyata keçirilməsi. Mitinqlərin, yığıncıqların, nümayişlərin, küçə yürüşlərinin və piketlərin keçirilməsinə dair icazələrin verilməsi.

Qanunla nəzərdə tutulan qaydada və vaxt ərzində vətəndaşların qəbulu, onların ərizələrinin, təklif və şikayətlərinin nəzərə alınması, şəxsi səlahiyyətləri daxilində tədbirlərin görülməsi, tabe müəssisələrdə, qurumlarda və təşkilatlarda işin təşkilinə nəzarətin həyata keçirilməsi.

Təbii fəlakətlər və ya digər fəvqəladə vəziyyətlər baş verdikdə müəssisələrin, qurum və təşkilatların iş fəaliyyətinin təmin olunması, şəxsi və dövlət əmlakının mühafizəsi, ictimai asayişin təmin olunması, insanların səhhət və hüquqlarının qorunması, habelə maddi dəyərlərin qorunub-saxlanması məqsədilə zəruri tədbirlərin görülməsi.

Qanunla nəzərdə tutulan qaydada və vaxt ərzində vətəndaşların qəbulu, onların ərizələrinin, təklif və şikayətlərinin nəzərə alınması, şəxsi səlahiyyətləri daxilində olan məsələlərin yerinə yetirilməsi, tabe müəssisələrdə, qurumlarda və təşkilatlarda işin təşkilinə nəzarətin həyata keçirilməsi¹⁹.

¹⁹Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 138 №-li 16 iyun 1999-cu il tarixli fərmanı ilə təsdiq olunmuş *Yerli icra hakimiyyəti haqqında Əsasnamə*.

²⁰*Bələdiyyələrin statusu haqqında* Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 28.

¹⁹Yenə orada, Maddə 30.

MALİYYƏLƏŞMƏ VƏ BÜDCƏ TƏRTİBATI MƏSƏLƏLƏRİ

Dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlər, subsidiyalar və ianələr Yerli icra hakimiyyətlərinin başlıca maliyyələşmə mənbəyidir. Büdcədən kənar köçürmələr, kredit və qrantlar digər maliyyələşmə mənbələridir.

Bələdiyyə büdcələrinin başlıca maliyyə mənbəyi bələdiyyə ərazisində yığılan vergilərdən və digər ödənişlərdən əldə olunan pul vəsaitləridir.

Bu ödənişlərə (i) bələdiyyə ərazilərinin sakinləri tərəfindən ödənilən torpaq və əmlak vergisi; (ii) yerli əhəmiyyətli tikinti materialları üzrə mədəni vergisi (iii) bələdiyyə müəssisələri və təşkilatlar tərəfindən ödənilən mənfəət vergisi daxildir²⁰.

Bələdiyyə büdcəsinin genişləndirilməsi üçün istifadə olunan digər vəsaitlərə küçə reklam stendləri üçün edilən ödənişlər, istirahət zonaları və mehmanxanalardan tutulan rüsumlar, avtomobil dayanacaq haqları, habelə bələdiyyə ərazilərində qəbul edilən digər vergi və ödənişlər aiddir²¹.

Dövlət Büdcəsindən ayrılan ianə və subsidiyalar, habelə xüsusi büdcədən kənar fondlarda toplanılan köçürmə, ssuda və ya kredit məbləğləri də bələdiyyə büdcəsinin artırılması üçün gəlirlər kimi istifadə oluna bilər²².

Bələdiyyə əmlakına dövlət tərəfindən ayrılan əmlak, bələdiyyənin fəaliyyəti nəticəsində və digər mənbələrdən əldə olunmuş əmlak aid edilməlidir. Buraya mənzil-kommunal fondları, sosial-mədəniyyət obyektləri, ictimai obyektlər, torpaq əraziləri, mühəndis-kommunikasiya infrastruktur obyektləri və s. daxil ola bilər²³.

Yerli icra hakimiyyətlərinə verilmiş dövlət əmlakına Dövlət Büdcəsindən ayrılan vəsaitlər, xüsusi fondlardan, dövlət mənzil fondlarından təmin olunan vəsaitlər, texniki-kommunikasiya infrastruktur obyektləri, su təchizat sistemi, kanalizasiya sistemləri, nəqliyyat vasitələri, torpaq sahələri, coğrafi ərazilər, qeyri-yaşayış fondları,

²⁰Yenə orada, Maddə 43; Bələdiyyələrin maliyyələşməsinin əsasları haqqında Azərbaycan Respublikasının 772-IQ №-li 7 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 7; 905-IQ №-li 11 iyul 2000-ci il tarixli Qanunla təsdiq olunmuş Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi, Maddə 4.1.3 və 8; və Yerli (bələdiyyə) vergilər və ödənişlər haqqında Azərbaycan Respublikasının 244-IIQ №-li 27 dekabr 2001-ci il tarixli Qanunu, Maddə 8.
²¹244-IIQ №-li 27 dekabr 2001-ci il tarixli Qanun, Maddə 9.

müəssisələr, habelə istehlakçı xidmətlərinin inkişaf etdirilməsinə və digər sosial-mədəni məqsədlərə istiqamətlənmiş obyektlər aiddir.

QƏRARLAR VƏ ƏMRLƏR

Yerli icra hakimiyyəti qərarlar qəbul edə və əmrlər verə bilər, habelə öz səlahiyyətləri daxilində qanunvericilik aktları tərtib edə bilər.

Yerli icra hakimiyyəti tərəfindən verilmiş qərar və əmrlər Yerli icra hakimiyyətinə tabe olan müəyyən ərazidə yerləşmiş bütün hüquqi və fiziki şəxslər üçün icbari qüvvə daşıyır.

Yerli icra hakimiyyəti tərəfindən verilmiş qərar və əmrlər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi tərəfindən ləğv oluna bilər.

Bələdiyyələr öz səlahiyyətləri daxilində aktlar qəbul edə və əmrlər verə bilərlər.

Bələdiyyənin yerli əhəmiyyətli aktları və əmrləri bələdiyyə ərazisində yerləşən/yaşayan bütün hüquqi və fiziki şəxslər üçün icbari qüvvə daşıyır²⁴.

Bələdiyyənin yerli əhəmiyyətli aktları və əmrləri məhkəmə qərarları ilə ləğv oluna bilər²⁵.

²²Bələdiyyələrin maliyyələşməsinin əsasları haqqında Azərbaycan Respublikasının 772-IQ №-li 7 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 7 1.

²³Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının 689-IQ №-li 2 iyul 1999-cu il tarixli Qanunu, Maddə 33.

²⁴Yenə orada, Maddə 48.

²⁵Yenə orada, Maddə 50.

QEYDLƏR

QEYDLƏR

Q E Y D L Ə R